

A kortárs nyugati építészet formanyelvének megismerési lehetőségei Magyarországon 1945 után

Tanulmányomban a második világháború utáni magyar építészet nyugati tájékozódási lehetőségeit körvonalazom.¹ 2006-ban az 1957 és 1965 közti időszakra koncentrálni már áttekintettem a hazai szakfolyóiratokban megjelenő nemzetközi anyagot.² Ez a vizsgálat azt mutatta, hogy a közhiedelemmel ellentétben (ami a politikai berendezkedés miatt a Szovjetunió és a szocialista országok jelentősebb ráhatását feltételezi), ebben az időszakban építészeink tudásmegszerzésében a nyugati irányultság dominált, amihez a mérvadó magyar építészeti sajtó naprakész információkat közvetített a kortárs nemzetközi alkotásokról, trendekről. Ugyanitt felvettem a Magyar Építész Szövetség (MÉSZ) könyvtárában elérhető szakirodalom feltárásának fontosságát is. A kutatás folytatását nemcsak az indokolja, hogy a nemzetközi szakirodalomban a közelmúlt építésze és annak szakajtója is népszerű téma,³ de szándékaim szerint a korabeli építészeti formanyelv orientációjának pontosítása hozzásegíthet az 1945 utáni, szemében is jelentős épületanyag árnyaltabb megítéléséhez, precízebb értékeléséhez, s végső soron az egyetemes építészettörténetben elfoglalt helyének meghatározásához is. Jelen írásomban előbb sorra veszem a hazai szakirodalom által már ismert tájékozódási lehetőségeket,

majd pedig a továbbiakból egyet részletesebben is ismertetek.

A kortárs összefoglalások közül Merényi Ferenc 1969-es könyve utal elsőként a nyugati kapcsolatokra. Eszerint: „az építészek nemzetközi kollektív életébe az Union Internationale des Architectes (UIA) 1955. évi IV. kongresszusán kapcsolódott be a [Magyar Építész] Szövetség [...] A magyar szekció ettől kezdve tevékenyen részt vesz az UIA néhány állandó munkabizottságának munkájában”. Merényi a Perret-díjas IPARTERV és a magyar ipari építészet elismerésének tulajdonítja azt is, hogy Magyarországon rendezték a szervezet III. Ipari Építészeti Szemináriumát, s azt is, hogy az 1967-es prágai kongresszus ipari szekciójában Mináry Olga tartotta a vezető referátumot.⁴ Merényi nem említi az ezt megelőző hivatalos kapcsolatfelvételeket. Például már 1946. szeptember 16–22. közt is utazott egy 22 fős – a Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetének elnökeként Fischer József vezette – delegáció Párizsba, a Nemzetközi Technikai Kongresszusra (Congrès Technique International). Majd pedig 1947. szeptember 7–14. között Fischer József, Granasztói Pál és Málnai László részt vett a CIAM 6. kongresszusán Bridgewaterben (1. kép).⁵

1 Tanulmányom az NKFIH (OTKA) PD-135530 azonosítójú, *A magyar építészek nyugati tájékozódási lehetőségei 1945 és 1968 közt. A nemzetközi építészeti szakirodalom hatása a korszak építészetére* elnevezésű hároméves projekt első évének eredményeire támaszkodik.

2 LANTOS Edit: *A magyar építészek tájékozódási horizontja 1957 és 1965 közt.* In: *Postera crescam laude recens: Tanítványi tiszteletgész Keszler Katalin születésnapjára.* Szerk. Uő–UHL Gabriella. Budapest, Magánkiadás, 2006. 82–110. PURL: <http://real.mtak.hu/41789/>

3 Az építészeti lapok vizsgálatának fókuszai változatosak. A korszak jelentős forrásanyagaiként, az építészeti ízlés megváltozásában és az egyes országok építészeti kultúrájának modernizálásában játszott szerepük tárgyalása egyaránt hangsúlyos: Pl. Pierre LEBRUN: *Le Temps des Églises Mobiles. L'architecture religieuse des Trente Glorieuse.*

Gollion, In Folio, 2011. 305–306; Catherine R. OSBORNE: *Anarchy in Our Churches? The American Architectural Press, 1944–65. The European Legacy. Toward New Paradigms*, 22. 2017. no. 3. 278–292; *Modernism and the Professional Architecture Journal: Reporting, editing and reconstructing in post-war Europe.* Ed. by Torsten SCHMIEDEKNECHT–Andrew PECKHAM. New York, Routledge, 2018.

4 MERÉNYI Ferenc: *A magyar építészet 1867–1967.* Budapest, Műszaki Kiadó, 1968, 107, 153.

5 ZENTAI Béla: A párizsi nemzetközi műszaki kongresszus. *Műszaki Értelmiség*, 2. 1946. 20. sz. 1–2. és dr. Gy. I. [dr. GYÖNGVÖSI István]: *Szeptember hó... Tér és Forma*, 19. 1946. 4–6. sz. 62; MÁLNAI László: *A modern építészek világgongresszusa és a modern építészek feladatai. Új Építészet*, 2. 1947. 11. sz. 296–298, 298; ERIC MUMFORD: *The CIAM Discourse on*

1. A CIAM 6. kongresszusának résztvevői

Közölve MÁLNAI 1947 (ld. 4. j.) 298.

Ismertebb résztvevők: a felső sorban balról jobbra az 5. Granasztói Pál, a 15. Alfred Roth; a 2. sorban a 10. Fischer József, a 15. Jacob Berend Bakema; a 3. sorban az 5. Goldfinger Ernő, az alsó sorban az 1. Le Corbusier, az 5. Málnai László, a 6. Málnai Lászlóné (később BUVÁTI, rajzoló), 10. Sigfried Giedion, 14. Walter Gropius, 15. Fischer Józsefné Pécsi Eszter, az első magyar női szerkezettervező mérnök.

A nyugati–magyar kapcsolatok építészettörténeti megjelenése 1998-ra tehető. Vámosy Ferenc a második világháború utáni építészetet összefoglaló írásában Merényihez hasonlóan az 1961-es Perret- és az 1965-ös Abercrombie-díjat emelte ki.⁶

Ferkai András 1998-as átfogó tanulmányában szintén kitér e két elismerésre, de a külföldi hatások tekintetében nagyobb hangsúlyt helyezett a Goldfinger Ernőhöz köthető egyéves angliai munkavállalásokra.⁷ Ezek feltételeit és a hazai építészetre gyakorolt hatását Simon Mariann részletesen tárgyalta 2005-ös írásában.⁸ Haba Péter korszakunk magyar ipari építészetéről írt monográfiája segít pontosítani, hogy az IPARTERV-től ki mikor utazhatott Londonba, és melyik irodánál dolgozott. Azt is megtudjuk, hogy nem Goldfinger volt az egyetlen nagynevű patrónus, aki munkavállalási lehetőséget biztosított fiatal magyar

kollégáinak. Ilyen volt Walter Henn is, a Technische Universität Braunschweig professzora, akinek közbenjárására elsőként, 1962-ben Bajnay László utazhatott a Német Szövetségi Köztársaságba (NSZK), őt pedig Südi Ernő követte. Mivel azonban Südi disszidálásra használta fel az alkalmat, harmadik kiutazó nem volt.⁹ Haba ír még további ösztöndíjakról is: Szikszay Gerő 1962-ben Svájcba, Csics Miklós 1963-ban Olaszországba, Mináry Olga 1964-ben Franciaországba utazhatott.¹⁰ Ez utóbbiról (nevek nélkül) a *Magyar Építőművészet* is beszámolt, így tudható, hogy a Szövetség kezdeményezésére 1964 elején hárman utaztak Párizsba hat hónapra francia állami ösztöndíjjal.¹¹ Az IPARTERV-vel kapcsolatos 1967-es ÁBTL-iratokban rábukkantam még egy ASTEF-ösztöndíjra is,¹² amellyel az idő tájt egy fő tartózkodott Franciaországban. Annak kiderítése, hogy mit takar a betűszó, és ki volt vagy kik voltak azok a

Urbanism, 1928–1960. Cambridge–London, MIT Press, 2000. 176.

6 VÁMOSSY Ferenc: Építészeti. In: *Magyarország a XX. században*, III. Szerk. KOLLEGA TARSOLY István. Szekszárd, 1998. 158.

7 FERKAI András: Építészeti a második világháború után. In: *Magyarország építészetiének története*. Szerk. SISA József–DORA WIEBENSON. Budapest, Vince Kiadó, 1998. 314, 316.

8 SIMON Mariann: Kalandozások kora. *Architectura Hungarica*, 7. 2005. 1. sz. URL: http://arch.et.bme.hu/arch_old/

korabbi_folyam/25/25simon.html (Letöltve: 2021. 06. 13.)

9 HABA Péter: *Magyar ipari építészeti, 1945–1970.* Budapest, Terc Kiadó, 2019. 175. 476. j.

10 HABA 2019 (ld. 9. j.) 175.

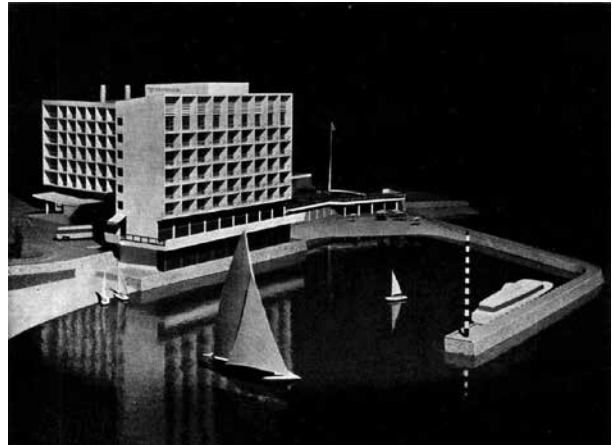
11 BABÓS Lajos: Az építészek szövetségi munkája a felszabadulás óta. *Magyar Építőművészet*, 14. 1965. 1. sz. 68.

12 TOKAJI Lajos r. szds.: Jelentés az Ipari és Mezőgazdasági Vállalat operatív helyzetéről. (1967. 12. 29.) ÁBTL 3.1.5. O-14242/3. 47.

szerencsések, akik Franciaországban dolgozhattak, még további levéltári kutatásokat igényel.

A tájékozódási lehetőségek harmadik ismert útvonala a külföldi kiállításokra, pályázatokra, illetve az exportra készült tervezések, beruházások voltak. 2000-ben Róka Enikő írt az 1958-as brüsszeli világkiállítás magyar pavilonjáról,¹³ Prakfalvi Endre 2002-es írása pedig a kiállítási pavilonok, valamint Janáky István és munkatársai isztambuli szállodatervének építészettörténeti jelentőségét hangsúlyozta (2. kép).¹⁴ Branczik Márta 2015-ös tanulmánya a KÖZTI történetét bemutató kötetben részletes feldolgozása az exportra készülő tervek és a külföldi kivitelezés tervezővállalatokon belüli gyakorlatának.¹⁵ A KÖZTI-hez hasonlóan az IPARTERV és más technológiai tervezőirodák (VEGYTERV, ALUTERV, ERŐTERV) tevékenységéhez is hozzátartozott az exporttervezés. Ezek során döntően fejlődő országokba exportáltunk komplett gyárakat, kórházakat. A tervezési megbízások az Építésügyi Minisztérium (ÉM) Export Fővállalkozói Irodáján és a Komplex Külkereskedelmi Vállalaton keresztül történtek.¹⁶ Az IPARTERV 1961-es megbízásai közé tartozott például Ghána és Kuba részére üveggyár, a Szovjetunióban, Csehszlovákiában és Irakban vasbeton vasúti aljgyár építése. „Ezen tervezési munkák helyszíni szemléihez, terepfelmérésre és tárgyalásra rendszeresen utaznak ki dolgozók. Ezen kívül gyakori hivatalos kiutazások történnek tanulmányutakra és különböző konkrét tervezési munkák tárgyalásaira.”¹⁷ E lehetőségek alkalmat adtak a hazaitól gyökeresen eltérő építési körülmények, építészeti kultúra megismerésére.

A szakajtóból további tájékozódási lehetőségekről is tudomást szerezhetünk. Az elmúlt évben az 1945 utáni építészeti folyóiratok áttekintésekor a megjelenő nyugati anyag szemlélésén kívül kigyűjtöttem az összes adatot, ami a nyugati országokkal, illetve a vonatkozó tudástranszferrel volt kapcsolatos. Ez azt eredményezte,

2. Janáky István et al.: Isztambuli üdülőszálló – Gyöngyösi István makettje (makettfotó: Kuzman Leo). *Magyar Építőművészet*, 6. 1957. 3–4. sz. 57.

hogy a már ismert kapcsolattartási módokon felül körvonalazódtak továbbiak is. Idetartoznak már 1946-tól a tanulmányutak (például Perczel Károly franciaországi és svájci útja),¹⁸ amelyek közül némelyik konkrét téma, mint a lakásépítés¹⁹ vizsgálatát (3. kép), máskor az egyéni tájékozódást²⁰ szolgálta. Emellett rendszeresek voltak a kortárs nyugati építészetet bemutató kiállítások és előadások. Ezek egyik korai, nagyszabású példája a kortárs francia építészetet bemutató tárlat volt 1947-ben (4. kép).²¹ A kiállítások között volt UIA szervezésű, mint az 1958-as moszkvai kongresszus után Luis Caffarini és Rafael Reina argentin építészek kíséretében Magyarországra érkezett, innen pedig Romániába továbbutazott *Argentín Építészeti Kiállítás*.²² A tárlatok nagyobb részét azonban a MÉSZ szervezte. Ilyenkor vendégül is látta a kiállítással érkező és előadásokat tartó nyugati

13 RÓKA ENIKŐ: Az 1958-as brüsszeli világkiállítás magyar pavilonja. In: *Pavilon építészet a 19–20. században a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményéből*. Szerk. FEHÉRVÁRI Zoltán et al. Budapest, Építészeti Múzeum, 2000. 169–172.

14 PRAKFAKALVI Endre: A 20. század második felének építésze. In: *Magyar művészet 1800-tól napjainkig*. Budapest, Corvina Kiadó, 2002. 271.

15 BRANCIK Márta: A KÖZTI export tervezési megbízásai. In: *KÖZTI 66. Egy tervezőiroda története*. Szerk. FERKAI András–RUBÓCZKI Erzsébet. Budapest, Vince Kiadó, 2015. 393–452.

16 HABBA 2019 (ld. 9. j.) 176–177.

17 PETRESEVICS András r. hdgy.: *Jelentés az Ipari és Mezőgazdasági Vállalat operatív helyzetéről*. (1961. 08. 11.) ÁBTL 3.1.5. O-14242/3. 19.

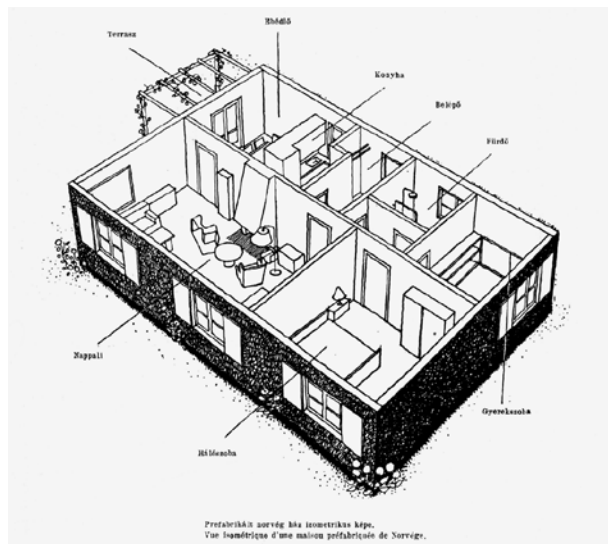
18 Közmunkatanács hírek. *Magyar Nemzet*, 2. 1946. 54. sz. 3; Beszélgetés a francia újjáépítésről. *Műszaki Értelmiség*, 2. 1946. 6. sz. 2.

19 EGVED Zoltán: Svájc, Franciaország, Anglia és Norvégia 1948-ban építész szemmel. *Új Építészet*, 3. 1948. 7. sz. 262–269; MISKOLCZY László: A franciaországi lakásépítés főbb szempontjai. *Magyar Építőművészet*, 5. 1956. 2. sz. 60–61.

20 Fekete Ferenc és Reischl Péter, 1962, Olaszország: MÉSZ hírek. *Magyar Építőművészet*, 11. 1962. 6. sz. 60–61, 61; *Jelentés az 1964. évi közgyűlésre*. Budapest, MÉSZ, é. n, 10; Farkasdy Zoltán, 1967, Finnország: BME Középülettervezési Tanszék, egyetemi docensi pályázat, 1971. 02. 10. Farkasdy-hagyaték: 211. dosszié, 12.

21 HOCH István: A francia építőművészeti kiállítás. *Tér és Forma*, 20. 1947. 9. sz. 189–190; A francia építészeti kiállítás. *Új Építészet*, 2. 1947. 9. sz. 202–206; BUDAI Erzsébet: A francia építészet. *Kortárs*, 1–2. 1947. 1. sz. 16–17.

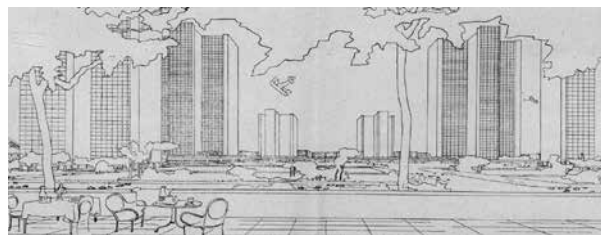
22 A Magyar Építőművészek Szövetsége tájékoztatója 1958. évi munkájáról. *Magyar Építőművészet*, 8. 1959. 1–2. sz. 79–80, 79; Hírek. Argentín építészkiállítás... *Népszabadság*, 16. 1958. 202. sz. 8.

3. Előregyártott norvég ház izometrikus képe
EGYED 1948 (ld. 19. j.) 268.

ti kollégákat, mint például az 1962. szeptemberi svéd és decemberi francia kiállításokat kísérő M. Larsson, J. Strömdal, valamint Paul Picot-t.²³

A nyugati építészet autentikus ismertetésének korai példái a Magasépítési Tudományos Egyesület meghívására 1949-ben hazánkba érkező André Lurçat (*A korszerű építészet*)²⁴ és Ulf Bjuggren (*Az előfeszített vasbetonszerkezetek Svédországban*) előadásai.²⁵ A MÉSZ is több alkalommal hívott meg külföldi előadókat. 1960-ban Frank Ehrental (*Modern amerikai építészet*) és Goldfinger Ernő²⁶ (*A modern építészet elvei Nagy-Britanniában*) (5. kép), 1961-ben Vittorio Korach (*Modern olasz építészet*), 1963-ban Richard Neutra²⁷ (*Modern amerikai építészet*) (6. kép) és E. F. Groosmann (*Holland építészet*) érkezett Magyarországra.²⁸ Külön csoportot alkotnak a magyar építészeti

4. Le Corbusier: Kortárs város: a városközpont a terasz felől [1925]
Közlő: BUDAI 1947 (ld. 21. j.) 16.

vándorkiállításokhoz kapcsolódó kiutazások, mint az 1962-ben Bécsben (*Magyar városépítészet*), 1963-ban pedig Stockholmban és Párizsban (*Magyarország építészete*) megrendezett tárlatok.²⁹

A lista imponáló, és kijelöli a kutatás további irányait, amely nemcsak a példák sorát bővítheti, de részletesen feltárhatja az utazásokon, a kiállítások összeállításában és kíséretében résztvevők sorát.

A Nyugat felé nyitottabb világban élők köre, közvetlen tapasztalataik, a kiutazások inspirációi, (a kortárs épületek, térélmények) beazonosítása levéltárazással és interjúkkal talán megoldható lenne. Ám a külföldön begyűjtött tárgyakhoz, szakirodalmakhoz, épületfotókhoz – melyek itthon még ügynökakták tanúsága szerint³⁰ is kézről kézre jártak – csak szerencsével juthat hozzá a kutató. A megtekintett épületek, építkezések, a szigorúbb kivitelezési, munkavégzési elvárások, vagy a hazainál szabadabb levegő hatásának rekonstruálása pedig már a fantázia terepére vezet.

Az eddig felsoroltak alapján úgy tűnik, hogy a nyugati építészeti formanyelv megismerésében behozhatatlan előnyben voltak a MÉSZ vezetőségéhez közel állók, a nagy budapesti tervezővállalatok építészeti, a Műegyetem – 1955-től Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem (ÉKME) – építészmérnök karára járók, de akár

23 MAJOR Máté: A legújabb svéd építészet kiállítása. *Magyar Építőművészet*, 11. 1962. 6. sz. 40; MÉSZ hírek. *Magyar Építőművészet*, 11. 1962. 6. sz. 60–61, 61; MAJOR Máté: A francia építészet második kiállítása Magyarországon. *Magyar Építőművészet*, 12. 1963. 2. sz. 54–55; NAGY Elemér: Monsieur Paul Picot. *Magyar Építőművészet*, 12. 1963. 2. sz. 55; Jelentés 1964 (ld. 20. j.) 12, 18.

24 MÁLNAI László: A Lurçat Magyarországon. *Építés-Építészet*, 1. 1949. 1–2. sz. 59–60.

25 GÁBOR László: A Magasépítési Tudományos Egyesület hírei. *Építés-Építészet*, 2. 1950. 5. sz. 349.

26 Goldfinger építészhallgatóknak is tartott egy előadást saját építészetről. A bemutatott épületek között volt pl. a Wyndham House (Párizs, 1930), az 1–3 Willow Road (1939) és az Alexander Fleming House (1959–1967). Mr. E. Goldfinger egyetemünkön. *Jövő Mémóke*,

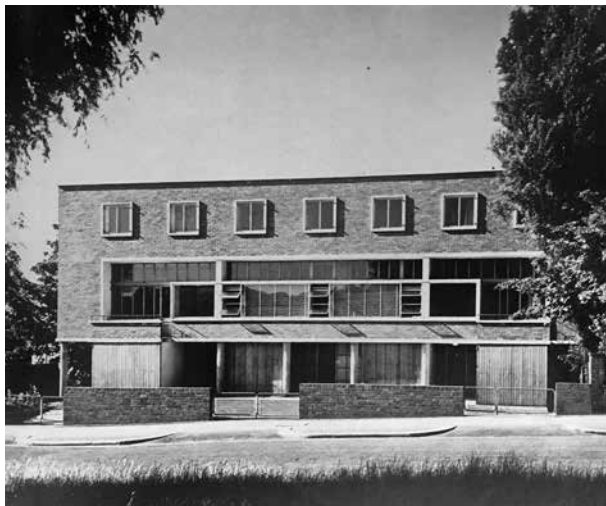
10. 1963. 16. sz. 2.

27 A Neutra előadásáról készült gazdagon illusztrált cikkből tudjuk, hogy több épületét is (Health House, 1927; Corona School, 1935; Tremaine House, 1949; Eagle Rock Clubhouse, 1953) ismertette. TÓBIÁS Áron: Budapesti randevű félvezárszad után, *Népművelés*, 10. 1963. 9. sz. 28–29.

28 Jelentés az 1961. évi közgyűlésre. Budapest, é. n. 19–20; Jelentés 1964 (ld. 20. j.) 12, 19.

29 Jelentés 1964 (ld. 20. j.) 10, 18; MÉSZ hírek. *Magyar Építőművészet*, 11. 1962. 6. sz. 60–61, 61; MÉSZ hírek. *Magyar Építőművészet*, 12. 1963. 6. sz. 59.

30 PRIMUS Károly r. örgy.: Jelentés id. Jankovich Istvánról. (1962. április 27.) ÁBTL-3.2.5 O-8-095/5/474-476. 475.

5. **Goldfinger Ernő:** *Háromlakásos ikerház*, Willow Road, Hampstead, London, 1937–1939
Közlő: MAJOR Máté: *Goldfinger Ernő*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1973. 7. kép

6. **Richard Neutra:** *Kísérleti iskola*, Corona Avenue, Los Angeles, 1935
Közlő: TÓBIÁS 1963 (ld. 27. j.) 28. és MÁTÉ Pál: *Richard Neutra*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970. 11. kép.

a *Népszavát* vagy a *Magyar Nemzetet* olvasó egyszerű budapesti városlakók is, akik a hírek láttán besétálhattak a MÉSZ vagy az Építőipari Szakszervezet székházába egy-egy kiállítás megtekintésére.³¹ És vajon érdemes-e átgondolni az 1945 utáni építészekről és építészeiről kialakult képünket, ha ez a lehetőség ennyire szűkös volt? Ha kevesek kiutazására és csupán a magyar építészeti sajtóban megjelenő cikkekre és illusztrációikra, a Budapesten elérhető bemutatókra, előadásokra korlátozódott építészeink nyugati irányultságú szakmai műveltsége? Ám a kérdés csak akkor jogos, ha igaz is. Vagyis, ha ténylegesen csak alig pár tucat tervező érintkezhetett a nyugati trendekkel.

Egészen más számok sejlenek fel ugyanis, ha a vizsgálatot az építészeti sajtóról kiterjesztjük az építésügyire és műszakra is. Történetesen a *Műszaki Értelmiségre*, amely annak a Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetének lapja, amelynek elnöke ekkor Fischer József, az építész szakosztály vezetőségének tagjai közt pedig ott van Major Máté és Granasztói Pál. Itt már 1945 novemberében azt olvashatjuk, hogy a „második világháború alatt hatalmasat fejlődtek a műszaki és gazdasági tudományok az egész világon, de az elért eredmények előttünk még jóformán teljesen ismeretlen-

nek. [...] Hézagpótló kultúrmunkát akarunk teljesíteni akkor, amikor elsőnek kívánjuk ezeket az eredményeket a magyar értelmiség, a magyar dolgozók előtt feltárni, mégpedig abból a célból, hogy ezek ismeretében minél hatásosabban működhessenek közre az ország újjáépítésében, élet- és kultúrnívójának emelésében és a további fejlődés megindításában. Ezen túlmenően is azonban még szoros baráti viszonyt kívánunk létesíteni a magyar és a külföldi műszaki értelmiségek között, megteremteni a kapcsolatot a külföldi rokon-szervezetekkel. Hozzá akarunk segíteni [sic!] a külföldi műszaki és gazdasági szakirodalom, folyóiratok megszerzéséhez. Külföldi előadókkal rendezett előadásokon keresztül akarjuk közelebb hozni Nyugat és Kelet magas műszaki kultúráját. [...] Elsősorban az amerikai, angol, francia és szovjet kapcsolatokat akarjuk kiépíteni, de szándékunkban áll csehszlovák, délamerikai, jugoszláv, német, olasz, osztrák, svájci és svéd összeköttetések megteremtése is”.³² Még az évben megalakították a Külügyi Műszaki Kapcsolatok Bizottságát, amely munkatervének első három pontja a műszaki művek és folyóiratok beszerzése, az előadások, folyóiratok és külföldi műszaki művek ismertetése, valamint a látogatások megszervezése volt.³³

31 Milánói és firenzei lakások, azerbajdzsáni lakótelepek, Corbusier híres kápolnája... Megnyílt a nemzetközi építészeti kiállítás. *Magyar Nemzet*, 14. 1958. 93. sz. 7. Hírek. Argentínai építészkiállítás... *Népszabadság*, 16. 1958. 202. sz. 8.

32 Vámos György: Kapcsolataink a külfölddel. *Műszaki Értelmiség*, 1. 1945. 7. sz. 6.

33 Hírek. *Műszaki Értelmiség*, 2. 1946. 1. sz. 16.

7. A Külföldi Technika Szemléje címlapja, 1947

A fentebb említett, 1946-ban Párizsban tartott Műszaki Kongresszuson merült fel a Nemzetközi Dokumentációs Központ felállításának igénye,³⁴ s 1947 év elején meg is alakult a Magyar Műszaki Dokumentációs Központ (MMDK), amely főleg orosz, amerikai, angol, francia, svájci és svéd műszaki, természet- és gazdaságtudományi szakirodalmat gyűjtött cserepéldányok és előfizetés révén. A MMDK vállalt fordítást,

lapok tartalomjegyzékeinek, sőt teljes cikkek kópiáinak beszerzését, de azt is, hogy „nyilván fogja tartani egyes üzemek, vagy mérnökök különleges kívánságait is és egy-egy kívánt tárgykörből megjelent valamennyi fontos közleményt az érdeklődők rendelkezésére fogja bocsátani”.³⁵ Az 1947. március 15-től megjelenő, *Külföldi Technika Szemléje (KTSzle) (7. kép)* című lapjukban szakterületi csoportosításban referálták a jelentősebb folyóiratcikkeket. Az építészet tárgykör alatt az építés-technikai lapokon – *Strasse und Verkehr* (CH), *Engineering News Record* (USA), *Betong* (S) – kívül (és jóval nagyobb számban) találjuk meg a tervezés és építőművészet fókuszúakat: *Architectural Forum* (USA), *Architectural Record* (USA), *Architectural Review* (GB), *Architecture d'aujourd'hui* (F), *Architecture Française* (F), *Arkitekt* (TR), *Arkitekten* (FIN), *The Builder* (GB), *Byggmästaren* (S), *Domus* (I), *Forum* (NL), *RIBA Journal* (GB), *Schweizerische Bauzeitung* (CH), *Urbanisme* (F), *Werk* (CH). Ezenfelül a KTSzle ismertette a birtokába jutott új kiadású könyveket is, amelyek közt a gyakorlati tervezéssel kapcsolatosak mellett ott voltak a korszak legjelentősebb elméleti kötetei is.³⁶ Egy 1949-es közleményből az is kiderül, hogy az *Architectural Review* is azon lapok közt van, amelyeket 1939–1945-ig visszamenőleg hiánytalanul beszereztek.³⁷ A MMDK 1952-ben került a Népművelési Minisztérium hatáskörébe, és még abban az évben Országos Műszaki Könyvtárként (OMK) kezdett működni.³⁸

Mellette az Építésügyi Minisztérium Könyv- és Lapkiadó Vállalatának átalakulásai során 1954-től létrejött az ÉM Dokumentációs és Nyomtatványellátó (1959-től az Építésügyi Dokumentációs Iroda, ÉDOK).³⁹ E bonyolult történetű intézmény kiadványai⁴⁰ tájékoztatnak arról, hogy nemcsak az OMK-ban, de más intézményeknél, vállalatoknál is jelentős számban voltak elérhetőek az építésügyi devizaigényes, vagyis kapitalista (nyugati) országokban kiadott lapjai.

Az eddig áttekintett, 1955 és 1961 közötti időszak építésügyi szakfolyóiratainak címjegyzékei felsorolják, hogy az adott évben mely vállalatoknál melyik lapok voltak elérhetőek. A feldolgozás során kijegyzeteltem

34 MOSONYI Emil et al.: A párizsi műszaki kongresszus. *Magyar Technika*, 1. 1946. 6. sz. 224.

35 NÉMETH Béla: A Magyar Műszaki Dokumentációs Központ. *Műszaki Értelmiség*, 3. 1947. 17. sz. 2.

36 P. ABERCROMBIE: *Town and Country Planning*. (2. kiadás) 1944. *Külföldi Technika Szemléje*, 1. 1947. 3. sz. 16.; W. MURRAY: *Interior Decoration for Today and Tomorrow*. 1946; S. GIEDION: *Space Time Architecture*. 1945; P. ABRAHAM: *Architecture préfabriquée*. 1947. Mindhárom Uo. 1. 1947. 7. sz. 16; F. H. BLAKE: *Building and Structural Tables*. 1947. Uo. 1. 1947. 18. sz. 16.

37 Hírek. *Magyar Technika*, 4. 1949. 7. sz. 94.

38 FUTALA Tibor: A TMT 30 éve. 1. rész. *Tudományos Műszaki Tájékoztató*, 31. 1984. 11. sz. 430.

39 Kiss Sándor: Az Építésügyi Tájékoztatói Központ negyvenéves tevékenysége és szolgáltatásainak fejlődése. *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, 37. 1990. 11. sz. 451.

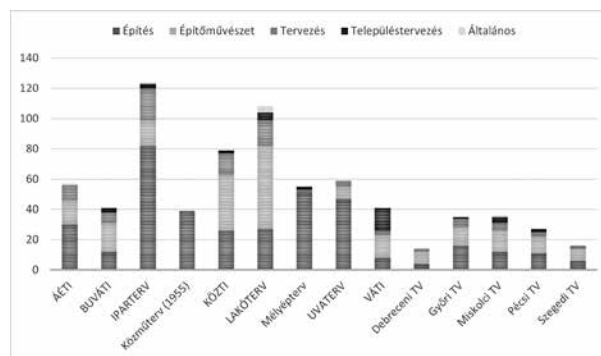
40 Építésügyi folyóiratok címjegyzéke 1955–1960. Szerk. ARANY Sándorné. Budapest, Építésügyi Dokumentációs Iroda Könyvtára, 1960; Építésügyi Dokumentációs Iroda Könyvtár (összeáll.): *A Magyarországra érkező devizaigényes építésügyi és építőanyagipari szakfolyóiratok jegyzéke*. Budapest, Építésügyi Dokumentációs Iroda, 1962.

az összes olyan folyóiratot, amit legalább egy magas-építési tervező vállalat, illetve a tervezők által használt intézmény – MÉSZ, Országos Műemlék Felügyelőség (OMF) – megkapott. Ezt követte ezen lapok könyvészeti azonosítása,⁴¹ és a MÉSZ könyvtárának leltárával való összevetése. A kutatás jelenlegi fázisában adattáram 290 nyugati folyóiratot és annak 177 megrendelőjét tartalmazza. 265 lap járt az összesen 166 tervező vállalathoz, építőipari (vagy ahhoz köthető) céghez, 4 építésügyi kutatóintézethez (ÉAKKI, ÉTÉGI, ÉTI, Téglala- és Cserépipari Központi Laboratórium), 3 egyetemre (ÉKME, Miskolci, Veszprémi), 3 könyvtárba (MÉSZ, OMF, OMK) és egy a Pollack Mihály Építőipari Technikumba. 25 olyan folyóirat volt, melyet cég nem, csupán a MÉSZ vagy az OMF rendelt meg.

A 166 vállalat közül 87 építőipari és kivitelező cég: épületelemgyárak, állami építőipari vállalatok (ÁÉV)⁴² és trösztök, épületvilágítás- és felvonószerelő, tatarozó, festő, burkoló és kályhaépítő, út- és mélyépítő cégek. A 27 tervező vállalat között a nagy budapestieken túl nemcsak az ismertebb vidéki – debreceni, győri, miskolci, pécsi, szegedi – tervezőket találjuk meg, de ezek kihelyezett fiókjait, illetve a megyei vagy épp egy-egy város (például Szentendre, Dunaújváros) tanácsainak irodáit is. Ezekon felül a megrendelők közt van 24 építőanyag-ipari (cement- és mészművek, kavicsbányák, téglagyárak) és 6 gépszerező (építőgépgyártó és javító, földmunkát gépesítő) vállalat, 11 üveg- (köztük a Salgótarjáni, Parádi, Ajkai) és 5 porcelángyár (Kőbányai, Pécsi, Hollóházi etc.), 4 asztalosipari, a Kőfaragó és Épületszobrászipari, valamint a Múlakatosipari Vállalat is.

A szaklapok tematikájuk alapján három nagy csoportra oszthatóak. Az építés körébe soroltam azokat, amelyek az épületek mérnöki és technikai megvalósításával, az építő- és építőanyagiparral, a kivitelezéssel, gépészettel, közlekedéssel foglalkoztak. Az építészethez pedig azokat számítottam, amelyek fő témája az építőművészet, belsőépítészet, kertépítészet, formatervezés, tervezés, településtervezés volt. A harmadik csoport az általános jellegű⁴³ lapoké. Ez alapján a 290 folyóiratból 142 építési, 143 építészeti, 5 pedig általános.

Az építészetből 80 építőművészeti (ideszámítottam a belsőépítészetet és kertépítést is), 45 a tervezés, 18 a településtervezés témakörébe tartozik (1. ábra, 1. táblázat).⁴⁴

1. ábra. A nagyobb tervezővállalatoknál megrendelt nyugati folyóiratok tematikus megoszlása

1. táblázat. A nagyobb tervezőknél megrendelt nyugati folyóiratok számának tematikus megoszlása

	Építés	Tervezés	Építőművészet	Urbanisztika	Általános	Összesen
ÁÉTI	30	10	16	0	1	57
BUVÁTI	12	7	19	3	0	41
IPARTERV	82	21	17	3	1	124
Közműterv ⁴⁵	39	0	0	0	0	39
KÖZTI	26	14	38	2	0	80
LAKÓTERV	27	17	55	5	4	108
Mélyépterv	51	2	0	2	0	55
UVATERV	47	4	8	0	0	59
VÁTI	8	3	15	15	0	41
Debreceni TV	4	2	8	0	0	14
Győri TV	16	6	12	1	0	35
Miskolci TV	12	5	14	4	1	36
Pécsi TV	11	3	11	2	0	27
Szegedi TV	6	2	8	0	0	16

41 Ld. a szöveg folytatásaként közölt Adattárban.

42 A nagyobb (pl. megyei) építőipari vállalatoknál szintén folyt tervezői tevékenység is. CSIZMADIA István–ÖVÁRI Árpád: *Negyed százada építünk... Fejér megyei Állami Építőipari Vállalat. 1949–1974*. Székesfehérvár, [k. n.], 1974. és LANTOS Edit et al.: *Történelmi Kúlvárosok. Felsőváros, Palotaváros...* In: *Székesfehérvár*. Szerk. ENTZ Géza. Budapest, Osiris Kiadó, 2009.

43 Idesoroltam a tudományos kutatás (*Cahiers du Centre Scientifique et Technique du Bâtiment*: IPARTERV, 1955–1961; LAKÓTERV 1957–1959,

1961; Miskolci TV 1957–1958; Műgyetem 1961), a fotó (*Die Photographie*: LAKÓTERV, 1958; *Photo Magazin*: LAKÓTERV, 1958–1960) és a kulturális lapokat (*Peking Review / People's China*: LAKÓTERV, 1958; *Les Lettres Françaises*: ÁÉTI, 1957). *Építésügyi* 1960. 29, 42, 41, 58; *Építésügyi* 1962. 13. (mindkettőt ld. 40. j.)

44 Az ábrák és táblázatok adatainak forrása: *Építésügyi* 1960. és *Építésügyi* 1962. (mindkettőt ld. 40. j.)

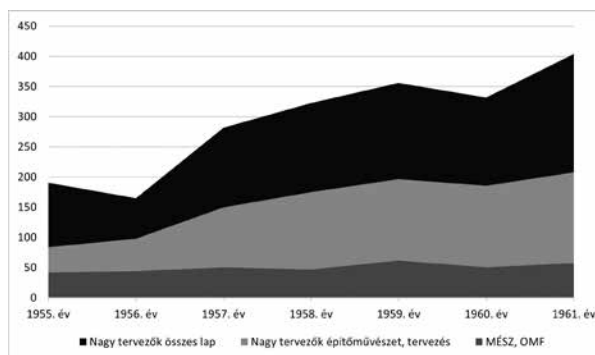
45 A Közműterv 1955-ben beolvadt a Mélyéptervbe.

8. **Arne Jacobsen:** *Tanterem a Munkekaard iskolában, Gentofte, Koppenhága, 1957*
Architecture d'Aujourd'hui, 28. 1957. 72. sz. 67.

Az egyes tervezővállalatoknál fellelhető lapok téma szerinti megoszlása nagyjából az elvártat mutatja, amennyiben az út- és mélyépítő vállalatoknál, illetőleg az IPARTERV-nél a mérnöki, technikai, kivitelezési folyóiratok dominálnak. A meglepő inkább az, hogy a lakó- és középülettervezéssel foglalkozó tervezőkhöz milyen nagy számban kerültek el a korabeli formai megoldásokat közvetítő szaklapok.

Áttekintve az 1955 és 1961 között, a nagy budapesti és vidéki magasépítés tervezőknél,⁴⁶ illetőleg a MÉSZ-ben és az OMF-nél elérhető folyóiratok számát azt látjuk, hogy a hatvanas évek elején a tervezőknél növekedés indult meg (2. ábra). A tendencia nyomon követésére a kutatás következő szakaszában térek ki, e helyütt maradok még az építőművészeti lapok és olvasótáboruk körénél.

2. ábra. A megrendelt nyugati folyóiratok számának változása 1955–1961

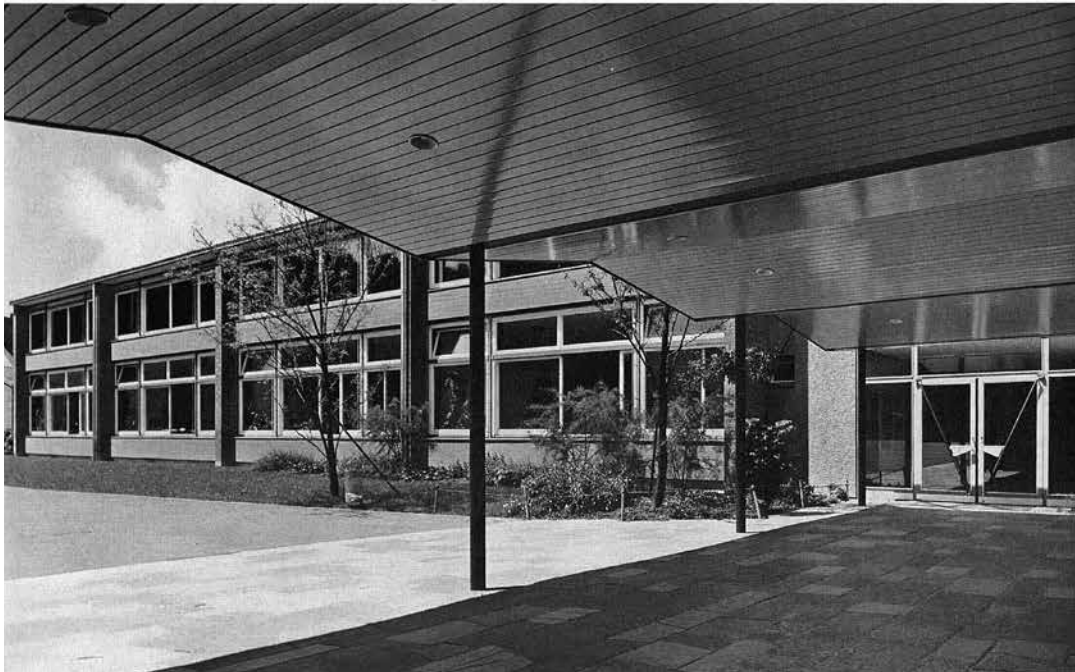
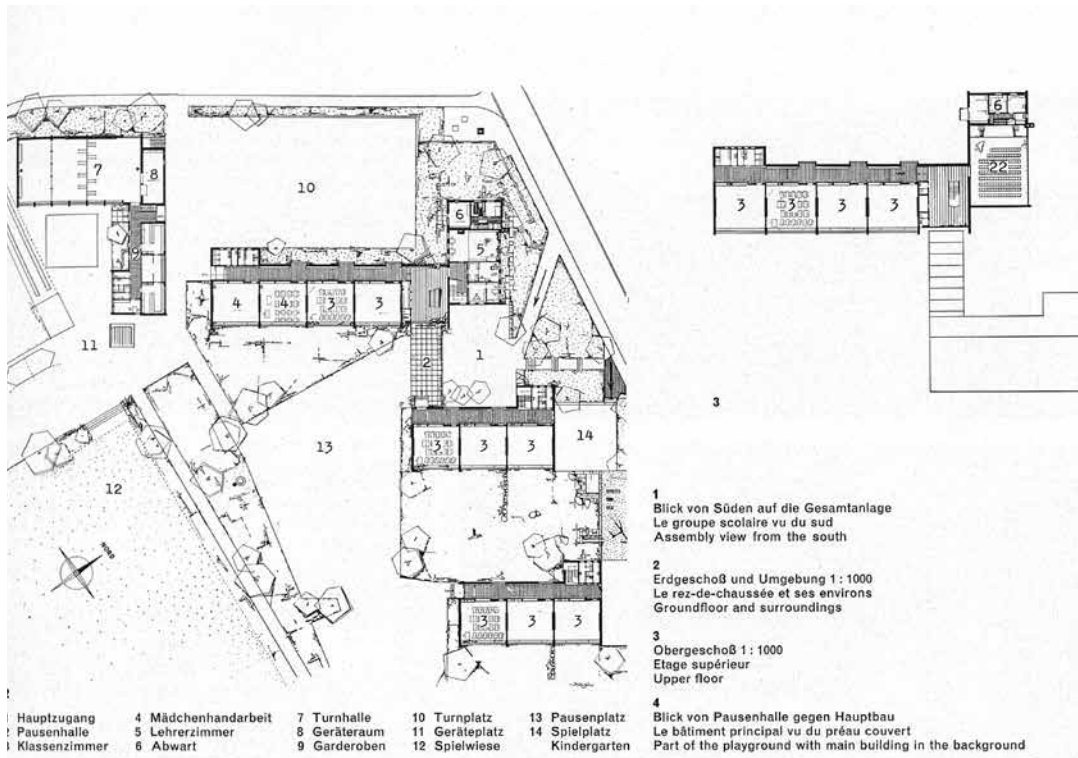
46 ÁÉTI, BUVÁTI, Debreceni TV, Győri TV, IPARTERV, KÖZTI, LAKÓTERV, Miskolci TV, Pécsi TV, Szegedi TV, UVATERV, VÁTI.

A 143 építészeti lapból 118 európai, 19 az Egyesült Államokból származik. Egy-egy érkezett a MÉSZ-hez Ausztráliából (*Architecture, Building, Structural Engineering*), Brazíliából (*Habitat: arquitetura e artes no Brasil*), Dél-Afrikából (*South African Architectural Record*), Kolumbiából (*Ingenieria y Arquitectura*) és Mexikóból (*Arquitectura*). A japán *Kenchiku Bunka* a MÉSZ-ben (1955–1961), az IPARTERV-nél (1961), a KÖZTI-nél (1961) és a LAKÓTERV-nél (1959–1960) is elérhető volt (2. táblázat).

2. táblázat. A megrendelt nyugati folyóiratok kiadási helyének területi megoszlása

	Tervezés	Építőművészet	Urbanisztika	Összesen
Ausztria	1	1	–	2
Belgium	–	3	1	4
Dánia	1	3	1	5
Finnország	1	–	–	1
Franciaország	4	6	1	11
Görögország	1	1	–	2
Hollandia	3	2	–	5
GB	7	5	4	16
Norvégia	–	1	–	1
NSZK	17	14	4	35
Olaszország	1	13	2	16
Portugália	–	1	–	1
Spanyolország	1	2	–	3
Svájc	–	7	1	8
Svédország	1	5	1	7
Törökország	–	1	–	1
USA	7	9	3	19
Összesen	45	73	18	137

A fentiek már sejteni engedik: nem volt olyan számottevő építészeti folyóirat, amely ebben az időszakban elérhetetlen lett volna Magyarországon. S habár az ÉDOK és az OMK volt az a hely, ahol az évfolyamok a legteljesebben sorjázta a polcokon, a munkahe-lyeken is évről évre elérhetőek voltak a szakma legfontosabb lapjai.

9. **Hans Hubacher:** *Általános iskola*, Hofacker in Schlieren, Zürich, 1955–1956
Werk, 44. 1957. 6. sz. 273.

10. **Hans Luder:** A városháza újjáépítése és átalakítása, Solothurn. 1957–1958
Werk, 48. 1961. 6. sz. 199.

Ami azt jelenti, hogy például az *Architecture d'aujourd'hui* (AA) 72. (1957) (8. kép) és 94. (1961) iskolaépítészetről, 76. (1958) sportlétesítményekről, 84. (1959) kórházépítésről szóló számát a KÖZTI-ben, a 80. (1958) és a 88. (1960) városépítészeti számot a VÁTI-ban, a 66. (1956) és a 87. (1959/1960) lakóházakra fókuszálót a LAKÓTERV-ben, a Miskolci, a Pécsi és a Szegedi Tervező Vállalatnál is végiglapozhatták.⁴⁷ Sőt ezek a számok mind elérhetőek voltak az ÁÉTI, a BUVÁTI, az IPARTERV, a Fővárosi Építőipari Beruházó Vállalat, a Miskolci, a Pécsi és a Szegedi TV dolgozóinak is, és az 1957-est leszámítva a Győri TV-ben is. A *Werk* lakóház (1956. 12.; 1958. 11.), iskolaépítés (1957. 8.) (9. kép), színház (1960. 9.) különszámait, a várostervezésről (1961. 10.), vagy a történeti városközpontok megőrzéséről és műemléki

felújításról szólót (1961. 6.) (10. kép) egyaránt olvashatták az ÁÉTI-ben, IPARTERV-ben, KÖZTI-ben, LAKÓTERV-ben, a Debreceni és a Miskolci TV-nél, a VÁTI-ban és az OMF-nél.⁴⁸ A *Baumeister*, amely megrendelői számát tekintve a legnépszerűbb lap volt, szintén jelentkezett tematikus számokkal. A falusi (1958. 2.) és apartmanház (1959. 6.) (11. kép), a kórház (1959. 7.) (12. kép), a hídépítés (1960. 6.) és az iskola (1961. 9.) számok (néhány kivétellel) eljutottak az ÁÉTI-től a VÁTI-ig a nagy budapesti és az öt vidéki tervező vállalathoz, ahogyan az ÉTI-be, a 21. és a 24. számú, a Borsod-, Csongrád-, Szolnok- és Zalamegyei ÁÉV-hez is.⁴⁹

S bár kétségtelen, hogy a lapok ellátottságában ismét Budapest áll a legjobban (a területi megoszlást tekintve a megrendelők 58,4%-a⁵⁰ budapesti), mind számában,

47 *Építésügyi* 1960. 11–12; *Építésügyi* 1962. 16. (mindkettőt ld. 40. j.)

48 *Építésügyi* 1960. 87–88; *Építésügyi* 1962. 18. (mindkettőt ld. 40. j.)

49 *Építésügyi* 1960. 18–19; *Építésügyi* 1962. 19. (mindkettőt ld. 40. j.)

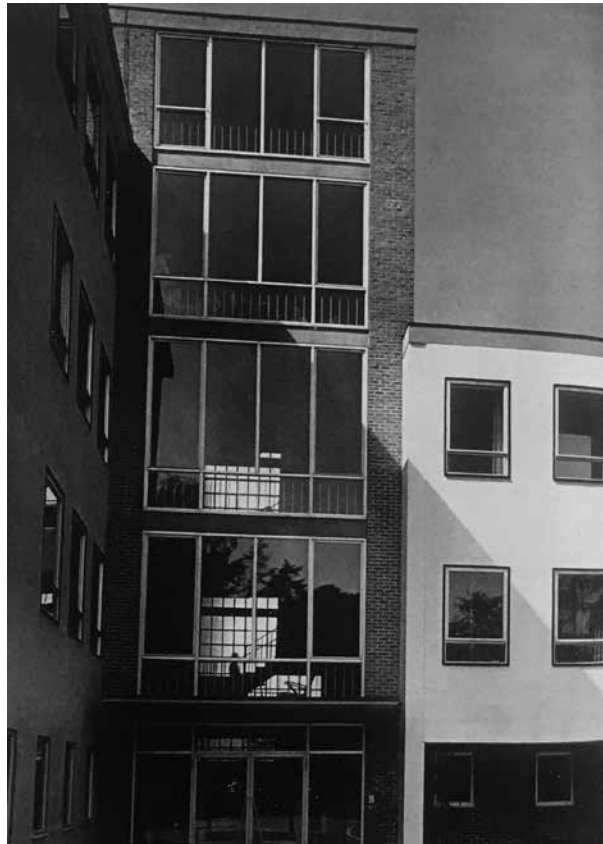
Az ÁÉTI és a Pécsi TV 1961-ben nem kapta meg a lapot.

50 A 97 budapesti helyszínből 4 kutatóintézet, 1 egyetem és 3 könyvtár. A 89 vállalatból 9 tervező, a többi kivitelező és építőipari.

11. **Richard Gall, Willi Haase, Kurt Lange:** *Lakötömb*, Fürstenrieder Strasse, München, 1959
Baumeister, 56. 1959. 6. sz. 400.

mind a lapok szakmai értékét tekintve igen jelentős az a folyóirat-állomány, amely a kisebb tervezőirodákhoz, sőt kivitelezőkhöz elkerült. Az AA és a *Werk* elérhető volt Debrecenben, Szegeden és Miskolcon a TV mellett a megyei ÁÉV-eknél (Miskolcon az egyetemen is). Pécssett az AA járt a Baranyamegyei ÁÉV (1957, 1959) mellett a Tatarozó és Építő Vállalathoz (1958) és a Pollack Mihály Építőipari Technikumba (1961), ahogyan a dunaújváro-

12. **Hellmut von Werz:** *A járási kórház épületének bővítése*, Laingen an der Donau, 1959
Baumeister, 56. 1959. 7. sz. 486.

si (1957), egri (1960), kaposvári (1957, 1960), nyíregyházi (1957), salgótarjáni (1957) és szombathelyi ÁÉV-hez (1960–1961), vagy épp a szentendrei Városi Tanácshoz (1960–1961). A *Baumeister*nek Debrecenben, Egerben, Miskolcon, Nyíregyházán, Pécssett, Szegeden, Székesfehérvárott és Szekszárdon 3-3, Zalaegerszegen, Szolnokon és Győrben is 2-2 megrendelője volt, de eljutott Tatabányára, Szombathelyre, Kecskemétre és Komlóra is.

Erről a pontról visszatekintve úgy tűnik, hogy a Vámos György által 1945-ben megfogalmazott „hézagpótló kultúrmunka” meglehetősen jól sikerült, amennyiben nemcsak a „még jóformán teljesen ismeretlen” műszaki eredményekkel, hanem a formai megoldásokkal is megismerkedhettek a hazai építésügyben dolgozók.⁵¹

51 Az üveg- és porcelángyáraknál elérhető szakajtó számbavétele azt mutatja, hogy a formai trendek ismerete nemcsak az építészek kiváltsága volt. A Kőbányai, Herendi és Hollóházi Porcelángyár,

vagy az Ajkai, Parádi és Salgótarjáni Üvegyár formatervezői olyan lapokat vehettek kézbe, mint az *American Ceramic Society Bulletin*; *Berichte der Deutschen Keramischen Gesellschaft*; *Journal of the Ceramic*

A kutatás ezen a ponton számos miérthez és hogyanhoz érkezett el. Az egyik természetesen a politika viszonyulása a szakmaiság nyugati orientációjához, amihez egy építész esetében az építészetileg jól (illetőleg divatosan) megoldott formák is hozzáértendők. Ennek magyarázatához kiinduló alapot szolgáltatnak a *Magyar Építőművészet* elméleti cikkei,⁵² amelyek középpontjában a korszerűség és modernitás definíciója állt. Ám érdemes lesz feltárni azokat az eseteket is, amikor – mint a nyugati kiállítások esetében – a reprezentáció miatt éppenséggel politikai elvárás volt a trendkövető megjelenés.⁵³ Nem elhanyagolható kérdés az sem, hogy miként viszonyult az állambiztonság például a kiutazásokhoz, egyes tervezők nyugatbarátságához.⁵⁴ Ezek megválaszolása jelentősen árnyalja majd a kialakulóban levő képet. Ahogyan további vizsgálatokat igényel a nyugati folyóiratok használata is. Az időhatárok és elérési útvonalak kiterjesztése mellett fontos feladat lesz az ott megjelent anyagok apróléko-

sabb megismerése. Ezen a ponton a tervezők esetében érdekesek lehetnek az inspiráció–követés–másolás kérdései, ám az alkotói folyamat mellett közelebb kerülhetünk egyes épületek⁵⁵ és életművek megértéséhez. Annyi azonban már most is látszik, hogy az előképek, párhuzamok megállapításakor ideje túllépni a konkrétumokat nélkülöző formai asszociációkon.⁵⁶ A szélesebb rétegekhez eljutó (képi) információk pedig ráirányíthatják a figyelmet a korabeli helyi formanyelv akcentusaira.

Lantos Edit
művészettörténész
Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Művészettörténeti Intézet
lantos.edit@abtk.hu

Association of Japan; Pottery and Glass; Sprechaal für Keramik, Glas, Email, Silikate; American Glass Review.

- 52 BONTA János: Új vonások a modern építészetben. *Magyar Építőművészet*, 8. 1959. 7–8. sz. 253–258. és a körülötte kialakult polémia: pl. GRANASZTÓI Pál: A korszerűség problémája. *Uo.* 9. 1960. 5. sz. 59–60.
- 53 KÁNYA Zoltán: A Brüsszeli Világkiállítás és magyar pavilonja. *Külgazdaság*, 1. 1957. 2. sz. 25.
- 54 PÉK Márton r. alezredes: Jelentés az Iparterv operatív helyzetéről.

(1964. 05. 07.) ÁBTL 3.1.5. O-14242/3. 25-31.

- 55 Mint pl. a bodroghalmi római katolikus templom francia és amerikai előzményei. LANTOS Edit: Logikai készlet. *Ars Hungarica*, 44. 2018. 2. sz. 151–153.
- 56 LANTOS Edit: Kémlelő ablak vagy széles horizont? A Nyugat korszerű építészeti nyelve és annak magyarországi adaptációja. Konferencia-előadás. *Látkép 2021. Művészettörténeti Fesztivál*, Budapest, BTK Művészettörténeti Intézet, 2021. szeptember 23–25.

Adattár

Adattáramban a folyóiratok neve után a könyvészeti azonosítást szolgálja az ISSN feltüntetése, amelyet a kiadás helye, ideje, a megrendelő(k)⁵⁷ és a megrendelések évszámai követnek.

Az *Építésügyi* 1960 és az *Építésügyi* 1962 (ld. 40. j.) jegyzékek adatainak beazonosításakor lehetőleg a folyóirat származási országának katalógusát használtam. A MÉSZ-re vonatkozó adatokat egyeztettem a könyvtár⁵⁸ leltárjegyzékével.

Felhasznált katalógusok:

Bibliotheek Nederlands: <https://www.bibliotheek.nl/>
 Catalogo Italiano dei Periodici: <https://acnpsearch.unibo.it/>
 Deutschen Nationalbibliothek: https://www.dnb.de/DE/Home/home_node.html
 ISSN Portal: <https://portal.issn.org/>
 Karlsruher Institut für Technologie, Katalog Plus: <https://primo.bibliothek.kit.edu/>
 Le catalogue du Système Universitaire de Documentation: <http://www.sudoc.abes.fr>

Nem szerepelnek a listában azok a lapok, amelyek nem voltak beazonosíthatóak: *Arquitectura* (Brazília), *Österreichische Ziegel Zeitung*, *Rythme Plans*, *Shop Review*, *Steine und Eisen*, *Transporti Publici*, *Vitrines et Magazine de France*, *Zeitschrift für den Bauten auf den Landen*,⁵⁹ vagy országmegjelölés nélkül szerepeltek: *Form*⁶⁰ (svéd és német lap címe is). Ezenfelül a jegyzékek adatait a folyóiratok könyvészeti beazonosítása után javítottam oly módon, hogy a megrendelések a megadott évek szerinti lapokhoz (előzményhez/folytatáshoz) kerültek.

Leibniz-Informationszentrum, Technische Informationsbibliothek (TIB) <https://www.tib.eu/de/>
 Library Hub Discover: <https://discover.libraryhub.jisc.ac.uk/>
 National Library of Australia: <https://catalogue.nla.gov.au/>
 National Library of Sweden: <https://libris.kb.se/>
 Princeton University Library: <https://library.princeton.edu/> <https://catalog.princeton.edu/>
 Zeitschriften Datenbank: <https://zdb-katalog.de/index.xhtml>

Rövidítések:

ÁÉTI: Általános Épülettervező Vállalat
 BUVÁTI: Budapesti Városépítési Tervező Vállalat
 IPARTERV: Ipari és Mezőgazdasági Tervező Vállalat
 KÖZTI: Középülettervező Vállalat

LAKÓTERV: Lakóépülettervező Vállalat
 UVATERV: Út- Vasúttervező Vállalat
 VÁTI: Városépítési Tervező Vállalat
 TV: Tervező Vállalat

57 Jelen adattár terjedelmi okokból a nagy budapesti és vidéki magasépítés tervező vállalatok mellett (ld. 46. j.) a MÉSZ és OMF megrendeléseire koncentrálok.

58 Hálás köszönettel tartozom a MÉSZ könyvtárosa, Susán Lajosné

önzetlen segítségéért.

59 *Építésügyi* 1960. 14, 64, 73, 76, 78, 85, 89; *Építésügyi* 1962. 16, 15, 45. (mindkettőt ld. 40. j.)

60 *Építésügyi* 1960 (ld. 40. j.) 41.

13. **Rudolf Schwarz:** Szent Anna-templom, Düren, 1957
Architectural Record, 121. 1957. 6. sz. 175.

Agricultural Engineering (ISSN: 00021458; St. Joseph, MI; 1920–1994) IPARTERV: 1958.

AIA. Journal of the American Institute of Architects (ISSN: 00011479; Washington; 1957–1983) MÉSZ:⁶¹ 1957–1961.

American City (ISSN: 00027936; Pittsfield, MA; 1909–1975) LAKÓTERV: 1960; MÉSZ:⁶² 1955–1956; VÁTI: 1955–1961.

Architect and Building News (The) (ISSN: 05706416; London; 1926–1971) IPARTERV: 1956, 1958; LAKÓTERV: 1959–1961.

61 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

62 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

63 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

Architect and Engineer (ISSN: 00969451; San Francisco; 1919–1959; 1959–1961: *Western Architecture and Engineer*) LAKÓTERV: 1959, 1961.

Architects' Journal (ISSN: 00038466; London; 1919–) MÉSZ:⁶³ 1955, 1958–1961.

Architectural Design (ISSN: 00038504; London; 1947–) ÁÉTI: 1955–1961; BUVÁTI: 1960–1961; Debreceni TV: 1955–1961; Győri TV: 1956–1957, 1961; IPARTERV: 1955–1961; KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1956, 1958–1961; MÉSZ: 1955–1956, 1959–1961; Miskolci TV: 1956–1958, 1960; VÁTI: 1957–1958.

Architectural Digest (ISSN: 21633819; Los Angeles; 1925–) KÖZTI: 1957–1958.

Architectural Forum (ISSN: 00038539; New York; 1917–1974) ÁÉTI: 1955–1957, 1959–1961; BUVÁTI: 1958, 1960–1961; Debreceni TV: 1955, 1957–1960; Győri TV: 1957; IPARTERV: 1955, 1957–1961; KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1956–1961; MÉSZ: 1957–1961; UVATERV: 1961; VÁTI: 1955, 1957–1961.

Architectural Record (ISSN: 0003858X; New York; 1891–) ÁÉTI: 1955, 1957; Győri TV: 1961; IPARTERV: 1959–1961; KÖZTI: 1955–1958, 1960; LAKÓTERV: 1958–1961; MÉSZ: 1955–1958, 1960; Miskolci TV: 1957; Szegedi TV: 1957; VÁTI: 1955, 1957–1958. (13. kép)

Architectural Review (ISSN: 0003861X; Westminster, London; 1896–) ÁÉTI: 1955, 1957–1961; BUVÁTI: 1958–1959, 1961; Győri TV: 1955, 1958–1961; IPARTERV: 1955–1957, 1959–1961; KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1956–1961; MÉSZ: 1955–1956, 1959–1961; Miskolci TV: 1957–1961; OMF: 1959–1961; Pécsi TV: 1956; Szegedi TV: 1956–1961; UVATERV: 1961; VÁTI: 1955–1961.

Architecture: Revue bimestrielle d'Architecture et d'Urbanisme (ISSN: 00038636; Bruxelles; 1952–1970) MÉSZ: 1955–1956, 1960–1961.

Architecture and Building (ISSN: –; London; 1954–1960) LAKÓTERV: 1958.

*Architecture, Building, Structural Engineering*⁶⁴ (ISSN: –; Brisbane; 1954–1971) MÉSZ:⁶⁵ 1955–1957.

64 *Építésügyi* 1960 (ld. 40. j.) 11. az előzmény címével (*Architecture, building, engineering*, 1944–1954) szerepel.

65 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

Architecture d'Aujourd'hui (ISSN: 00038695; Boulogne; 1930–) ÁÉTI: 1955–1961; BUVÁTI: 1958–1961; Debrece-
ni TV: 1955–1957, 1959; Győri TV: 1955–1956, 1958–1961;
IPARTERV: 1955–1961; KÖZTI: 1955, 1957–1961; LAKÓTERV:
1956–1961; MÉSZ: 1955–1961; Miskolci TV: 1956–1961; Pécsi
TV: 1955–1961; Szegedi TV: 1955–1961; OMF: 1957–1961;
UVATERV: 1961; VÁTI: 1955, 1957–1961.

Architecture et Urbanisme (ISSN: 07758677; Bruxelles;
1933–) MÉSZ:⁶⁶ 1959–1960.

Architecture Française (L') (ISSN: 00038717; Paris; 1940–
1975) ÁÉTI: 1955, 1957–1961; Győri TV: 1957; IPARTERV:
1955, 1957; KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1958–1961;
MÉSZ: 1955, 1957–1961; Miskolci TV: 1958–1961; Pécsi TV:
1955. UVATERV: 1961.

*Architektur und Wohnform – Innendekoration*⁶⁷ (ISSN:
00038792; Stuttgart; 1946–1961) ÁÉTI: 1957–1961; BU-
VÁTI: 1960–1961; Győri TV: 1961; IPARTERV: 1959, 1961;
KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1956–1961; MÉSZ: 1956–
1957, 1959–1961; Miskolci TV: 1959–1961; Pécsi TV: 1960;
Szegedi TV: 1959–1961.

*Architetti: rassegna bimestrale di architettura, urbanistica e
arredamento* (ISSN: –; Firenze; 1950–) KÖZTI: 1956–1957;
Pécsi TV: 1957.

Architettura (L') (ISSN: 00038830; Venezia, Milano; 1955–
2005) ÁÉTI: 1957, 1959–1961; BUVÁTI: 1958–1961; KÖZTI:
1956; LAKÓTERV: 1958; Győri TV: 1957–1959; Miskolci TV:
1956; MÉSZ: 1955; VÁTI: 1955–1961.⁶⁸

Architettura Cantiere (ISSN: –; Milano; 1952–1963) LAKÓ-
TERV: 1958–1960; Pécsi TV: 1956; VÁTI: 1957–1961.

Architettura Cronache e Storia (ISSN: 00038830; Roma;
1955–2005) LAKÓTERV: 1959.

Arhitektonikh – Arhitektoniki (ISSN: 11089601; Athen;
1957–1971) LAKÓTERV: 1961; MÉSZ:⁶⁹ 1959–1961.

Arkitekt (ISSN: –; Istanbul; 1931–) MÉSZ: 1955, 1957–1961.

Arkitekten (ISSN: 0004198X; København; 1898–) IPAR-
TERV: 1959, 1961; KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1956–
1959; MÉSZ: 1955–1958; Pécsi TV: 1956; VÁTI: 1956.

Arkitektur DK (ISSN: 09003819; København; 1957–1971)
KÖZTI: 1958–1961; LAKÓTERV: 1958–1961; MÉSZ: 1957,
1959–1961.

Arkitektur: The Swedish architectural review (ISSN:
00042021; Stockholm; 1959–) KÖZTI: 1960–1961; LA-
KÓTERV: 1960–1961; MÉSZ: 1959–1961.

Arkkitehti Arkkitekten (ISSN: 07833660; Helsinki; 1921–)
ÁÉTI: 1957, 1959; IPARTERV: 1956–1961; KÖZTI: 1955–1961;
LAKÓTERV: 1957–1961; MÉSZ: 1955–1961; VÁTI: 1958–1961.

Arquitectura (ISSN: 00042684; Mexico City; 1938–)
MÉSZ:⁷⁰ 1961.

Arquitectura (ISSN: 00042692; Lisboa; 1927–1984) MÉSZ:⁷¹ 1961.

Arquitectura: Revista Nacional de Arquitectura (ISSN:
00042706; Madrid; 1959–) MÉSZ:⁷² 1959, 1961.

Art et Décoration (ISSN: 00043168; Paris; 1897–) KÖZTI:
1959–1961; LAKÓTERV: 1959–1961; UVATERV: 1961.

Arts and Architecture (ISSN: 07309481; Los Angeles; 1911–)
KÖZTI: 1960–1961; LAKÓTERV: 1961; MÉSZ:⁷³ 1955–1958.

Aufbau (der) (ISSN: 00047805; Wien; 1946–) BUVÁTI: 1961;
KÖZTI: 1957, 1959–1961; LAKÓTERV: 1957–1961; MÉSZ:
1955–1961; UVATERV: 1961.

*Bau- + Möbelschreiner*⁷⁴ (ISSN: 03413659; Leinfelden, Stutt-
gart; 1946–1992) Debreceni TV: 1957; LAKÓTERV: 1961;
Miskolci TV: 1960–1961.

Bauen + Wohnen (ISSN: 00056529; München; 1946–1981)
ÁÉTI: 1955; BUVÁTI: 1958–1960; Győri TV: 1959–1961;
IPARTERV: 1955–1956, 1958, 1960; KÖZTI: 1955; LAKÓ-
TERV: 1956–1960; MÉSZ:⁷⁵ 1955–1956; Miskolci TV: 1956,

66 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

67 *Építésügyi* 1960 (ld. 40. j.) 13, 14. az előzményhez (*Innendekoration*
1900–1944) is rendel adatokat.

68 *Építésügyi* 1960 (ld. 40. j.) 60. az előzményhez (*Metron* 1945–1954) is
rendel adatokat.

69 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

70 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

71 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

72 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

73 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

74 *Építésügyi* 1960. 20; *Építésügyi* 1962 (mindkettőt ld. 40. j.) 13. cím-
változatot (*Bau- und Möbelschreiner*) használ.

75 A MÉSZ Könyvtár leltárában a Zürich kiadóú *Bauen + Wohnen* lap
szerepel úgy, hogy csak bizonyos éveknél (1953) van mindkét lap
feltüntetve.

- 1959, 1961; Pécsi TV: 1960–1961; Szegedi TV: 1961; VÁTI: 1955–1959.
- Bauen + Wohnen* (ISSN: 00056529; Zürich; 1946–1979) ÁÉTI: 1956–1960; Debreceni TV: 1959; IPARTERV: 1956–1957, 1959; KÖZTI: 1956–1959; LAKÓTERV: 1956; MÉSZ: 1955–1961; Miskolci TV: 1957–1960; Pécsi TV: 1957–1959; Szegedi TV: 1959–1960; VÁTI: 1960. (14. kép)
- Bauen auf dem Lande* (ISSN: 00056537; Hiltrup, Westfalen; 1959–1974) MÉSZ:⁷⁶ 1960–1961.
- Baukunst und Werkform* (ISSN: –; Nürnberg; 1947–1962) BUVÁTI: 1958–1960; IPARTERV: 1957–1961; LAKÓTERV: 1959–1961; MÉSZ: 1959–1961; Miskolci TV: 1956, 1959–1961; Pécsi TV: 1956–1961; VÁTI: 1956–1961.
- Baumeister (der)* (ISSN: 0005674X; München; 1903–1944, 1946–) ÁÉTI: 1955, 1957–1960; BUVÁTI: 1958–1961; Debreceni TV: 1955–1961; Győri TV: 1956–1961; IPARTERV: 1955, 1957–1961; KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1957–1961; MÉSZ: 1955–1956, 1958–1961; Miskolci TV: 1956–1961; OMF: 1959–1961; Pécsi TV: 1957–1960; Szegedi TV: 1955–1961; UVATERV: 1961; VÁTI: 1955, 1957–1961.
- Baurundschau* (ISSN: 00056774; Hamburg; 1910–1973) ÁÉTI: 1961.
- Bauwelt: Baukunst, Bautechnik, Bauwirtschaft*⁷⁷ (ISSN: 00056855; Berlin, Frankfurt, Gütersloh; 1910–) ÁÉTI: 1955, 1957–1961; Győri TV: 1955, 1957–1961; IPARTERV: 1959–1961; KÖZTI: 1957–1961; LAKÓTERV: 1957–1961; MÉSZ: 1955–1957, 1959–1961; Miskolci TV: 1958–1961.
- Bauwerk: Zeitschrift für Werterhaltung und Reparatur* (ISSN: –; Berlin; 1953–1961) MÉSZ:⁷⁸ 1955, 1957–1961.
- Bolletino d'Arte* (ISSN: 03919854; Roma; 1948–1974) OMF: 1956–1961; MÉSZ:⁷⁹ 1956.
- BOUW: Central Weekblad voor het Bouwwesen in Nederland en België* (ISSN: 03662330; Rotterdam; 1946–2006) LAKÓTERV: 1959; MÉSZ:⁸⁰ 1955–1961.
- BouwCentrum* (ISSN: –; Gravenhage; 1946–1978?) LAKÓTERV: 1959.
- Bouwkundig Weekblad* (ISSN: –; Amsterdam; 1942–1969) MÉSZ:⁸¹ 1956–1959.
- Builder (The)* (ISSN: 03661059; London; 1842–1966) IPARTERV: 1957–1958.
- Bühnentechnische Rundschau* (ISSN: 00073091; Berlin, Zürich; 1907–) KÖZTI: 1955–1961.
- Byggekunst* (ISSN: 00077518; Oslo; 1919–2007) ÁÉTI: 1957, 1959; LAKÓTERV: 1961; MÉSZ: 1955–1961.
- Byggmästaren*⁸² (ISSN: 00077550; Stockholm; 1922–) ÁÉTI: 1957–1959, 1961; BUVÁTI: 1959–1961; Győri TV: 1956–1958; IPARTERV: 1955–1961; KÖZTI: 1956–1959; LAKÓTERV: 1956–1961; MÉSZ: 1955–1959; Miskolci TV: 1956–1957, 1961; Pécsi TV: 1956, 1958; Szegedi TV: 1956–1958; VÁTI: 1956–1957.
- Bygmesteren* (ISSN: 00077623; København; 1919–1974) IPARTERV: 1957; KÖZTI: 1958.
- Byplan* (ISSN: 00077658; København; 1948–) VÁTI: 1955–1961.
- Capitolium* (ISSN: 11249269; Roma; 1937–1997) OMF: 1956–1959.
- Casabella* (ISSN: 00087181; Milano; 1928–) ÁÉTI: 1957–1959; BUVÁTI: 1959–1961; KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1957–1961; Szegedi TV: 1958.
- Construction Moderne (La)* (ISSN: 00106852; Paris; 1885–) ÁÉTI: 1955, 1957–1961; Győri TV: 1961; IPARTERV: 1955–1961; KÖZTI: 1955; LAKÓTERV: 1957–1961; MÉSZ:⁸³ 1955.
- Dairy Industries* (ISSN: 00115622; London; 1936–1975) IPARTERV: 1955–1956.

76 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

77 *Építésügyi* 1960 (ld. 40. j.) 62. az előzmény (*Neue Bauwelt* 1946–1952) is szerepel. Adatok összevonva.

78 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

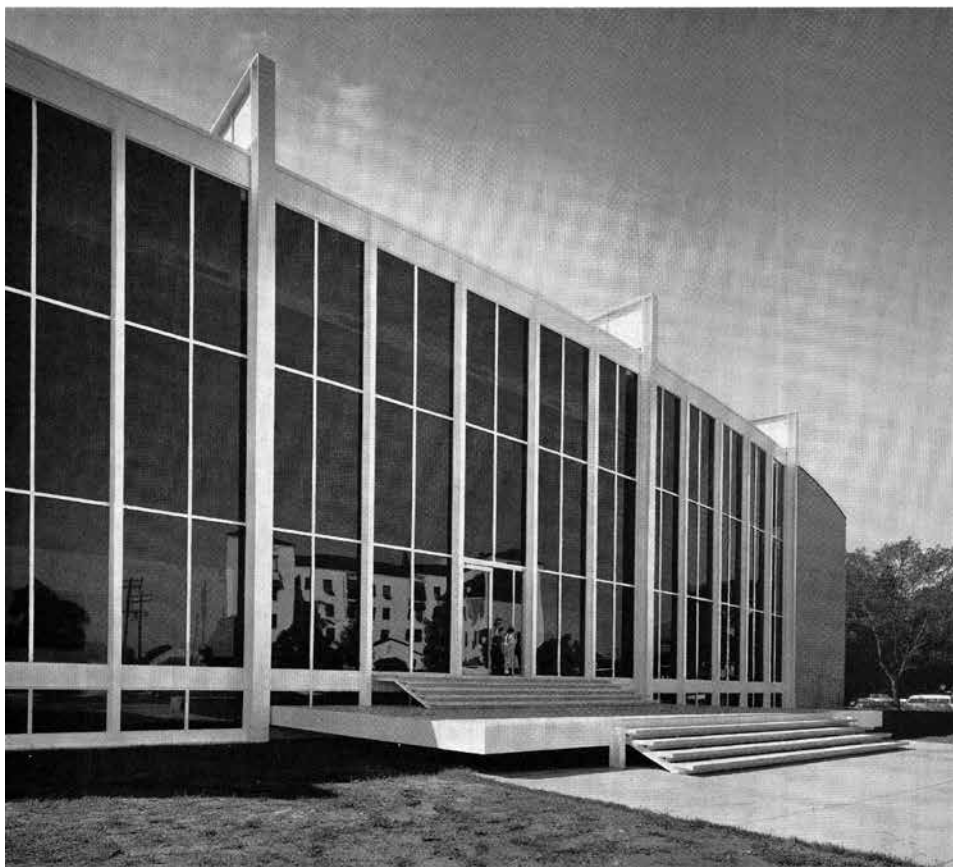
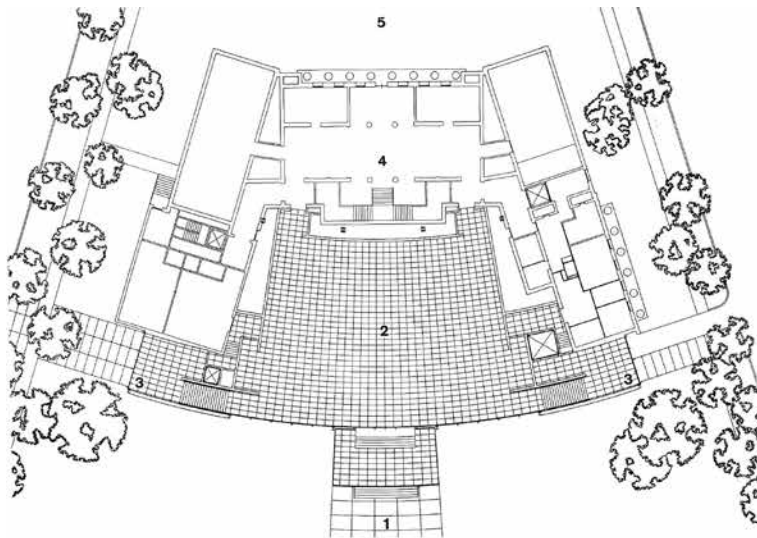
79 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

80 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

81 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

82 *Építésügyi* 1962 (ld. 40. j.) 29. külön kezeli az A és B sorozatot, de az adataik megegyeznek.

83 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

14. **Ludwig Mies van der Rohe:** *A Cullinan-szárny, The Museum of Fine Arts, Houston, 1958*
Bauen und Wohnen, 13. 1959. 9. sz. 321.

- DBZ: Deutsche Bauzeitschrift* (ISSN: 00114782; Gütersloh; 1953–) ÁÉTI: 1961; BUVÁTI: 1959; IPARTERV: 1961; KÖZTI: 1956–1961; LAKÓTERV: 1957–1961; MÉSZ:⁸⁴ 1957–1961.
- Decor (La)* (ISSN: 00117358; St. Louis, MO; 1880–) KÖZTI: 1956–1958; LAKÓTERV: 1958.
- Design* (ISSN: 00119245; London; 1949–1999) LAKÓTERV: 1959.
- Deutsche Baumeister* (ISSN: 00119911; Bonn; 1928–1974) MÉSZ:⁸⁵ 1956–1961.
- Deutsche Bauzeitung* (ISSN: 07211902; Stuttgart; 1867–) MÉSZ:⁸⁶ 1957–1961.
- Deutsche Molkerei Zeitung* (ISSN: 03669424; Kempten, München; 1933–) IPARTERV: 1956, 1958.
- Deutsche Müllerzeitung* (ISSN: 03425711; München; 1950–1980) IPARTERV: 1957.
- Domus* (ISSN: 00125377; Milano; 1928–) ÁÉTI: 1957; BUVÁTI: 1958–1961; Debreceni TV: 1956–1959; Győri TV: 1958–1961; IPARTERV: 1955–1957, 1959–1961; KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1956–1961; MÉSZ: 1955–1961; Miskolci TV: 1957–1961; Pécsi TV: 1956–1959; Szegedi TV: 1956–1957, 1959–1961; UVATERV: 1961; VÁTI: 1957–1958.
- Edilizia Moderna* (ISSN: 00130885; Milano; 1931–1967) MÉSZ: 1961.
- Food-Engineering* (ISSN: 15222292; Philadelphia, PA; 1951–) IPARTERV: 1955.
- Form: Svenska slöjdföreningens tidskrift* (ISSN: 0015766X; Stockholm; 1932–) MÉSZ:⁸⁷ 1955–1961.
- Forms et Fonctions* (ISSN: –; Lausanne; 1956–1971) LAKÓTERV: 1960–1961.
- Forum: Maanblad voor architecture en gebonden kunsten* (ISSN: 00158372; Amsterdam; 1946–1997) IPARTERV: 1959, 1961; MÉSZ:⁸⁸ 1955; VÁTI: 1956–1961.
- Garten und Landschaft* (ISSN: 00164720; München; 1948–) BUVÁTI: 1960–1961; LAKÓTERV: 1961.
- Gebrauchsgraphik* (ISSN: 0016–5743; München, Berlin; 1924–1971) KÖZTI: 1959–1961; LAKÓTERV: 1960.
- Graphis: Verband schweizerischer Grafiker* (ISSN: 00173452; Zürich; 1944–2005) BUVÁTI: 1958–1961; IPARTERV: 1955, 1957; KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1957–1961; MÉSZ: 1955, 1957–1958; UVATERV: 1961.
- Habitat et Habitation* (ISSN: –; Bruxelles; 1953–1960?) LAKÓTERV: 1961.
- Habitat: arquitetura e artes no Brasil* (ISSN: –; São Paulo; 1950–) MÉSZ:⁸⁹ 1957.
- Habitation (I)* (ISSN: 00176400; Paris; 1952–1967) LAKÓTERV: 1961.
- House + Home* (ISSN: 00186414; New York; 1952–1977) ÁÉTI: 1960; BUVÁTI: 1958–1959; Győri TV: 1960; KÖZTI: 1958–1960; LAKÓTERV: 1956, 1958–1960; MÉSZ:⁹⁰ 1958.
- House and Garden* (ISSN: 00186406; New York; 1901–1993) BUVÁTI: 1958; KÖZTI: 1961; LAKÓTERV: 1958–1959, 1961.
- Ideale Heim (das)* (ISSN: –; Schlieren, Zürich; 1927–) BUVÁTI: 1958–1959; LAKÓTERV: 1959; Miskolci TV: 1958; Pécsi TV: 1957.
- Informes de la Construcción* (ISSN: 19883234; Madrid; 1948–2009) LAKÓTERV: 1961; MÉSZ:⁹¹ 1961.
- Ingeniería y Arquitectura* (ISSN: 0020109X; Bogota; 1939–1967) MÉSZ:⁹² 1955–1961.
- Innenarchitektur (die)*⁹³ (ISSN: –; Essen; 1953–1960) LAKÓTERV: 1957–1960.

84 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

85 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

86 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

87 *Építésügyi* 1960. (ld. 40. j.) 41. szerint a kiadás helye nem egyértelmű. Adatok a MÉSZ leltára alapján.

88 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

89 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

90 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

91 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

92 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

93 *Építésügyi* 1960. 52; *Építésügyi* 1962. 14. (mindkettőt ld. 40. j.) együtt kezeli a folytatással (*Möbel Interior Design*, 1961–1974).

- Interbuild* (ISSN: 05707447; London; 1959–1967) *ÁÉTI*: 1960–1961; *BUVÁTI*: 1960; *IPARTERV*: 1960–1961; *KÖZTI*: 1960–1961; *LAKÓTERV*: 1960–1961; *MÉSZ*: 1960–1961; *UVATERV*: 1961.
- Interiors* (ISSN: 00205516; New York; 1940–1970)⁹⁴ *LAKÓTERV*: 1960–1961; *MÉSZ*:⁹⁵ 1961; Miskolci TV: 1958.
- Interieur: schweizer Zeitschrift für moderne Raumgestaltung*⁹⁶ (ISSN: –; Zürich; 1954–) *LAKÓTERV*: 1961.
- Journal of the Society of Motion Picture and Television Engineers* (1955–ben: *SMPTE Journal*)⁹⁷ (ISSN: 08980438; 03614573; New York; 1956–1975) *KÖZTI*: 1955, 1959–1960.
- Journal of Town Planning Institute* (ISSN: 00410004; London; 1923–1971) *VÁTI*: 1955–1961.
- Kenchiku Bunka* (ISSN: 00038490; Tokyo; 1947–2004) *IPARTERV*: 1961; *KÖZTI*: 1961; *LAKÓTERV*: 1959–1960; *MÉSZ*: 1955–1956, 1959–1961.
- Kraftfutter* (ISSN: 00234427; Frankfurt am Main; 1953–) *IPARTERV*: 1955.
- Kunstchronik: Monatschrift für Kunstwissenschaft, Museumswesen und Denkmalpflege* (ISSN: 00235474; Nürnberg; 1948–) *OMF*: 1956–1958.
- Landscape Architecture* (ISSN: 00238031; Harrisburg, Pennsylvania; 1910–) *LAKÓTERV*: 1959; *VÁTI*: 1957–1958, 1961.
- Landtechnik* (ISSN: 00238082; Darmstadt, München; 1946–2007) *IPARTERV*: 1955, 1957–1958.
- Maison (la)* (ISSN: 22948716; Bruxelles; 1945–) *BUVÁTI*: 1959; *KÖZTI*: 1959–1961; *LAKÓTERV*: 1960–1961; *MÉSZ*:⁹⁸ 1955–1959.
- Maison Française (la)* (ISSN: 00250953; Paris; 1946–) *ÁÉTI*: 1955, 1957, 1959–1961; *KÖZTI*: 1958; *LAKÓTERV*: 1959; *MÉSZ*: 1959–1961; *VÁTI*: 1957–1958.
- Mappe (die)* (ISSN: 00252697; München; 1878–) *KÖZTI*: 1955–1961; *LAKÓTERV*: 1958; *MÉSZ*: 1959–1961; Miskolci TV: 1960–1961.
- Mobilia: international design magazine* (ISSN: 00267228; Snekkersten, Helsingør; 1955–1984) *KÖZTI*: 1958–1961; *LAKÓTERV*: 1959, 1961.
- Mobilier et Décoration* (ISSN: 00267236; Paris; 1925–1974) *KÖZTI*: 1961; *LAKÓTERV*: 1958; *MÉSZ*: 1959–1961.
- Moderne Küche (Die)*⁹⁹ (ISSN: 0026864X; Darmstadt; 1959–2011) *LAKÓTERV*: 1960–1961.
- Moderne Schaufenster* (ISSN: –; Freyung; 1949–?) *BUVÁTI*: 1959.
- Molkerei Zeitung* (ISSN: 00432512; Hildesheim; 1953–) *IPARTERV*: 1955.
- Motion Picture (The)* (ISSN: 00271624; New York; 1911–) *KÖZTI*: 1957.
- Möbel + Decoration*¹⁰⁰ (ISSN: 00248029; Stuttgart; 1955–1960) Győri TV: 1958–1960; *KÖZTI*: 1958–1960; *LAKÓTERV*: 1959–1960; *MÉSZ*:¹⁰¹ 1957–1960.
- Möbel Interior Design* (ISSN: 00248029; Stuttgart; 1961–) *ÁÉTI*: 1961; Győri TV: 1961; *KÖZTI*: 1961; *LAKÓTERV*: 1961; *MÉSZ*:¹⁰² 1961.
- Mühle (Die)* (ISSN: 03692582; Detmold; 1864–1964) *IPARTERV*: 1958–1960.
- Nahverkehrspraxis* (ISSN: 03429849; Dortmund; 1953–) *BUVÁTI*: 1958–1959.

94 *Építésügyi* 1962 (ld. 40. j.) 14. szerint GB, de az nem azonosítható. URL: <https://www.sudoc.fr/036330736> (Letöltve: 2021. 08. 11.)

95 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

96 *Építésügyi* 1962 (ld. 40. j.) 14. szerint a cím *Interiors*, de az nem azonosítható svájci kiadóval. URL: <http://d-nb.info/01216240X> (Letöltve: 2021. 08. 11.)

97 *Építésügyi* 1960 (ld. 40. j.) 57. 76. két címmel szerepel.

98 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

99 *Építésügyi* 1960 (ld. 40. j.) 74. *AMK Schriften zur Küchenforschung* címmel. URL: <http://d-nb.info/011471395> (Letöltve: 2021. 08. 13.)

100 *Építésügyi* 1960. 62; *Építésügyi* 1962. 14, 15. (ld. 40. j.) együtt kezelik a folytatással.

101 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

102 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

- Neue Heimat* (ISSN: 0548281X; Hamburg; 1900–1982) MÉSZ: 1957, 1959–1961.
- Neue Läden – Magasins nouveaux*¹⁰³ (ISSN: –; Stuttgart; 1956–1968) LAKÓTERV: 1961.
- Neue Stadt: Zeitschrift für die Gestaltung von Stadt und Land* (ISSN: –; Frankfurt, Berlin; 1947–1953?)¹⁰⁴ Pécsi TV: 1955; VÁTI: 1955.
- Northwest Architect* (ISSN: 0029330X; Minnesota; 1926–) MÉSZ:¹⁰⁵ 1955–1961.
- Nuova Citta (La)* (ISSN: 11281790; Firenze; 1952–) VÁTI: 1955.
- Obras: Revista de Construcción* (ISSN: 0212341X; Madrid; 1931–1986) MÉSZ:¹⁰⁶ 1961.
- Official architecture and planning*¹⁰⁷ (ISSN: 23995327; London; 1953–1972) IPARTERV: 1957–1958, 1960; MÉSZ:¹⁰⁸ 1955–1957; VÁTI: 1961.
- Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege* (ISSN: 00299626; Wien; 1952–) BUVÁTI: 1959–1960; LAKÓTERV: 1957, 1959; MÉSZ:¹⁰⁹ 1955–1958; OMF: 1956–1958.
- Palladio* (ISSN: 00310379; Roma; 1937–) OMF: 1956–1961.
- Parks & Sport Grounds* (ISSN: 0031224X; London; 1935–) VÁTI: 1955.
- Plan: Zeitschrift für Umweltschutz, Planen und Bauen* (ISSN: 00320579; Solothurn; 1944–1983) BUVÁTI: 1959–1961; KÖZTI: 1955, 1957; LAKÓTERV: 1959; MÉSZ:¹¹⁰ 1958; Miskolci TV: 1959–1960; VÁTI: 1955–1961.
- Plan: tidskrift för planering av landsbygd och tätorter* (ISSN: 00320560; Stockholm; 1947–) MÉSZ:¹¹¹ 1957; VÁTI: 1956–1961.
- Progressive Architecture* (ISSN: 00330752; New York; 1945–1995) LAKÓTERV: 1959. (15. kép)
- Prospettive: rivista di architettura, arredamento, decorazione, scenografia* (ISSN: 03932273; Milano; 1951–1963) LAKÓTERV: 1960.
- Pulp and Paper* (ISSN: 00334081; San Francisco; 1947–2008) IPARTERV: 1958.
- Raumforschung und Raumordnung* (ISSN: 00340111; Heidelberg, München; 1936–) MÉSZ:¹¹² 1955–1956; Miskolci TV: 1958; VÁTI: 1955–1961.
- RIBA – Journal of Royal Institute of British Architects* (ISSN: 00358932; London; 1893–) MÉSZ: 1955–1958.
- Rivista dell'arredamento* (ISSN: 03928462; Milano; 1955–1966) LAKÓTERV: 1960–1961.
- Schweizer Garten: im Grünen daheim* (ISSN: 14234378; Wabern; 1931–) BUVÁTI: 1958–1959; KÖZTI: 1958–1961.
- South African Architectural Record* (ISSN: –; Johannesburg; 1916–1968) MÉSZ:¹¹³ 1955–1958.
- Stile Industrie Rivista Trimestrale* (ISSN: 0562066X; Milano; 1954–1963) KÖZTI: 1957.
- Studio: an illustrated magazine of fine and applied art* (ISSN: 09635092; London, Paris; 1893–1964) UVATERV: 1961.
- Svenska hem i ord och bilder*¹¹⁴ (ISSN: 02847132; Stockholm; 1913–1955) KÖZTI: 1955.
- Svenska hem och Trädgårdstidningen* (ISSN: 02847116; Stockholm; 1956–1964) Debreceni TV: 1957–1958; IPARTERV: 1959–1961; KÖZTI: 1956–1959; LAKÓTERV: 1956–1959; MÉSZ:¹¹⁵ 1957, 1959–1961.

103 *Építészügyi* 1962 (ld. 40. j.) 50. *Neue Läden, Ausstellungsbauten Lichttechnik* címmel.

104 Könyvészeti adatbázisok ellentmondásai miatt egyelőre tisztázatlan.

105 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

106 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

107 *Építészügyi* 1960. 63; *Építészügyi* 1962. 20. (ld. 40. j.) Az *Official architect* (1937–1943) és *Official architecture and planning review* (1943) címeken, de ezek előzményei a vizsgált időszakban élő lapnak (1953–1972). Adatok összevonva.

108 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

109 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

110 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

111 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

112 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

113 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

114 *Építészügyi* 1960 (ld. 40. j.) 79. A *Svenska Hem* címe ezt és a *Svenska hem och Trädgårdstidningen* lapot takarhatja.

115 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

*Technika Chronika*¹¹⁶ (TEXNIKA XPONIKA) (ISSN: 03762211; Greece; 1952–) LAKÓTERV: 1961.

Techniques et Architecture (ISSN: 03730719; Paris; 1941–2008) ÁÉTI: 1955, 1957–1961; BUVÁTI: 1960–1961; Debreceni TV: 1955, 1958; Győri TV: 1955–1958, 1961; IPARTERV: 1955–1961; KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1956–1961; MÉSZ: 1955, 1957–1961; Miskolci TV: 1957–1961; VÁTI: 1955–1958.

Town and Country Planning (ISSN: 00409960; London; 1932–) VÁTI: 1955–1956, 1958–1961.

Town Planning Review (ISSN: 0041-0020; Liverpool; 1910–) VÁTI: 1955–1961.

U.I.A. Revue de L'Union Internationale des Architectes (ISSN: –; Paris; 1954–) IPARTERV: 1956; MÉSZ: 1961.

Urbanisme (ISSN: 00421014; Paris; 1932–1989) BUVÁTI: 1958–1961; KÖZTI: 1961; LAKÓTERV: 1958; MÉSZ:¹¹⁷ 1955–1961; Miskolci TV: 1957–1958, 1960–1961; Pécsi TV: 1957–1961; VÁTI: 1955–1961.

Urbanistica (ISSN: 00421022; Torino; 1932–) BUVÁTI: 1958–1961; Győri TV: 1961; LAKÓTERV: 1957–1958, 1960–1961; MÉSZ: 1955–1958, 1960–1961; Miskolci TV: 1956–1958, 1961; VÁTI: 1955–1961.

*Usines d'Aujourd'hui*¹¹⁸ (ISSN: 00421278; Paris; 1954–1976) ÁÉTI: 1957–1959; IPARTERV: 1957–1961; KÖZTI: 1961.

*Villatidskriften Hem i Sverige*¹¹⁹ (ISSN: –; Stockholm; 1956–1963) LAKÓTERV: 1957–1959.

Ville e Giardini (ISSN: 0042-6237; Milano; 1956–) LAKÓTERV: 1960–1961.

Visie: tijdschrift voor bouwen en wonen (ISSN: –; Amsterdam; 1955–1970) KÖZTI: 1958–1961; LAKÓTERV: 1960–1961.

15. **Oscar Niemeyer:** *Alvorada palota (elnöki rezidencia)*, Brazília, 1958
Közl: Thomas H. CREIGHTON: *The New Sensualism. Progressive Architecture*, 40. 1959. 9. sz. 147.

Werk (ISSN: 00432768; Zurich; 1927–1940/1944–1975) ÁÉTI: 1955–1961; BUVÁTI: 1958–1961; Debreceni TV: 1955–1961; Győri TV: 1956, 1959–1961; IPARTERV: 1955–1961; KÖZTI: 1955–1961; LAKÓTERV: 1956–1961; MÉSZ: 1955–1961; Miskolci TV: 1956–1961; OMF: 1956–1961; Pécsi TV: 1955–1956, 1958–1961; Szegedi TV: 1958–1961; UVATERV: 1961; VÁTI: 1955–1961.

Zeitschrift für Kunstgeschichte (ISSN: 00442992; München, Berlin; 1932–) MÉSZ:¹²⁰ 1955; OMF: 1956–1961.

Zentralblatt für Industriebau (ISSN: 00444227; Hannover; 1955–1988) IPARTERV: 1957–1961.

116 *Építésügyi* 1960 (ld. 40. j.) 20. *Tehnika + Ponika*.

117 A MÉSZ Könyvtárának leltári adatai.

118 *Építésügyi* 1960 (ld. 40. j.) 49. a lap előzményét (*Œuvres et Maîtres d'Œuvres*, 1945–1954) és a folytatását külön, az *Építésügyi* 1962 (ld. 40. j.) 20. viszont mindkét címmel, de egy lapként kezeli. URL:

<https://www.sudoc.fr/037450026>; <https://www.sudoc.fr/038555786> (Letöltve: 2021. 08. 04.)

119 *Építésügyi* 1960. 49; *Építésügyi* 1962. 14. (mindkettőt ld. 40. j.) az előzmény (*Hem i Sverige*, 1909–1955) címén. URL: <https://libris.kb.se/bib/3619536?vw=full> (Letöltve: 2021. 08. 13.)

120 A MÉSZ Könyvtárának leltárában nem szerepel.

Possibilities for people in Hungary after 1945 to find out about the visual language of contemporary Western architecture

This study outlines the opportunities that Hungarian architects had after the Second World War to keep abreast of Western practices and trends. First, it recounts the connections that are already known in the literature on architecture history: the admission of the Association of Hungarian Architects (MÉSZ) to the Union Internationale des Architectes (UIA) (1955), and the Perret and Abercrombie Prizes of 1961 and 1965. The scholarships in England (1961–1965/66) and Germany (1962) were sponsored by Ernő Goldfinger in London and Walter Henn in Braunschweig, but Italy (1963) and France (1964) also welcomed Hungarian architects for employment purposes. Participation in international trade fairs (e.g. Expo 1958, Brussels), design competitions (e.g. Istanbul, 1957), and designs and projects exported to developing countries (Ghana, Cuba) were also important areas of exposure to Western architecture.

Although the above – at least with regard to architecture – already disproves the theory of cultural isolation during the socialist period, which is prevalent in the public consciousness, a systematic study of architectural and technical journals revealed further possibilities for learning about Western architectural knowledge. On the basis of reports in architectural journals, every year between 1957 and 1968, MÉSZ organised exhibitions and lectures featuring a Western country (England, France, Sweden, the Netherlands, Italy). The technical periodicals report that the idea of an international exchange of technical, natural science and economic literature was raised as early as 1946 at the International Congress for Applied Mechanics in Paris. The Hungarian Centre for Technical Documentation (MMDK) was founded in 1947, and through its activities, Western textbooks, journals, and patents were made available in Hungary.

According to the present state of research, the database for the period between 1955 and 1961 contains 290 Western architectural journals and their 177 subscribers. 25 periodicals

were received only by the libraries of MÉSZ and the National Monument Inspectorate, and 265 journals were sent to the total of 166 design and construction companies, 4 architectural research institutes, 3 universities, 3 libraries, and one to the Mihály Pollack Technical College. The 166 companies included 27 design companies, 87 construction and building companies, 24 building materials companies, 4 woodworking companies, 6 machinist companies, 11 glass and 5 porcelain factories, and two other companies.

Of the 290 journals, 142 are construction journals (concerning technical issues, building materials, and construction), 143 are devoted to architecture, and 5 to general topics. Of the architectural journals, 80 cover contemporary architecture, interior design, and landscape gardening, 45 deal with planning and design, and 18 specialise in urban planning. Of the 143 architectural journals, 118 are from Europe and 19 from the United States. MÉSZ received one journal each from Australia, Brazil, South Africa, Colombia, Mexico and Japan. The research therefore shows that none of the major international architectural journals was unavailable in Hungary during this period. The study provides examples demonstrating that thematic editions of the most prestigious architectural journals were also available in Hungary.

The basic research carried out provides relevant data not only for the history of international knowledge sharing in Central and Eastern Europe after 1945, but also for the study and evaluation of Hungarian architecture during the period of socialism.

Edit Lantos

art historian

Institute of Art History, Research Centre for the Humanities

lantos.edit@abtk.hu

TÁRGYSZAVAK

tudástranszfer, háború utáni építészet, modernitás, szocialista Magyarország

KEYWORDS

knowledge transfer, post-war architecture, modernity, socialist Hungary